

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

**VZDELÁVANÍM
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH
RÓMSKYCH KOMUNÍT**

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

**VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT**

Mgr. Mária Lunterová

Zvyky a tradície na sviatky
(aj pracovné listy)

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01
Bratislava

Autor UZ: Mgr. Mária Lunterová

Kontakt na autora UZ: ZS Telgárt

Názov: **Zvyky a tradície na sviatky**

Rok vytvorenia: 2014

**Oponentský posudok
vypracoval:** Mgr. Marta Klajbanová

ISBN 978-80-565-0919-7

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

Obsah:

1. Zvyky a tradície na sviatky
2. Hromnice
3. Veľká Noc
4. Rusadlá
5. Vianoce

Milí žiaci !

Ponúkam Vám krátky prehľad najväčších sviatkov, s ktorými sa všetci stretávame. S niektorými sviatkami sa viažu nielen pranostiky, ale aj určité zvyky a tradície. V pracovných listoch si môžete vyskúšať svoje vedomosti z tejto oblasti.

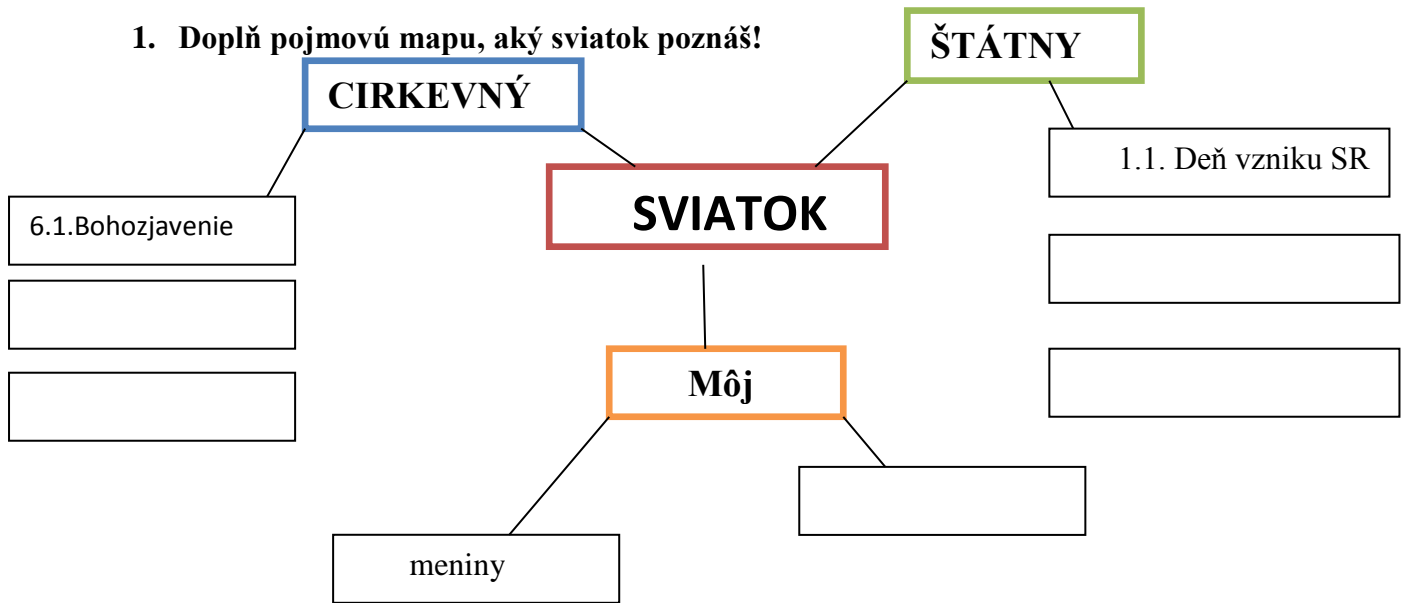
SVIATOK je deň pracovného pokoja, nedeľa alebo deň venovaný pamiatke prípadne oslave niečoho alebo niekoho.

- 1.január - Deň vzniku Slovenskej republiky - štátny sviatok
- 6.január - Zjavenie Pána (Traja králi) - deň pracovného pokoja
- Veľký piatok - deň pracovného pokoja
- Veľkonočný pondelok - deň pracovného pokoja
- 1.máj - Sviatok práce - deň pracovného pokoja
- 8.máj - Deň víťazstva nad fašizmom - deň pracovného pokoja
- 5.júl - Sviatok svätého Cyrila a Metoda - štátny sviatok
- 29.august - Výročie SNP - štátny sviatok
- 1.september - Deň Ústavy Slovenskej republiky - štátny sviatok
- 15.september - Sedembolestná Panna Mária - deň pracovného pokoja
- 1.november - Sviatok všetkých svätých - deň pracovného pokoja
- 17.november - Deň boja za slobodu a demokraciu - štátny sviatok
- 24.december - Štedrý deň - deň pracovného pokoja
- 25.december - Prvý sviatok vianočný - deň pracovného pokoja
- 26.december - Druhý sviatok vianočný - deň pracovného pokoja

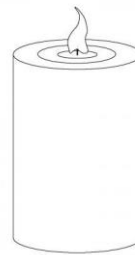
S niektorými sviatkami sa spájajú zvyky, ktoré boli súčasťou života obce a v minulosti často predstavovali jedinou možnosť zábavy. Okrem zábav sa často vyskytovali ľúbostné praktiky, rôzne zákazy a pranostiky, ktoré boli spojené s rôznymi poverovými predstavami.

PRACOVNÝ LIST PRE ŽIAKA

1. Doplň pojmovú mapu, aký sviatok poznáš!

2. Napíš, aký sviatok symbolizuje obrázok!

3. Pozorne si prečítaj, chyby spočítaj vyber správnu možnosť.

Drahý moji!

K vášmu blížiacemu sviatku vám prajem veľa šťastia, láski a príjemnej pohody.

V pozdrave sú:

a/ tri chyby

b/ päť chýb

c/ dve chyby

4. **Napiš správne:** VELKÁ NOC, VIANOCE, VIANOČNÉ SVIATKY ,
VELKONOČNÉ SVIATKY, NARODENINY , SVIATOK CYRILA A METODA,
TURÍCE, NOVÍ ROK, HROMNYCE, SVIATOK PRÁCE

5. **Doplň pranostiky:**

Na Hromnice o krok Ako na Nový rok, tak po Keď je január
studený a mrazivý , poľu a ľuďom je Ak je na Hromnice mráz, bude
ich ešte päťdesiat Keď príde Lucia, nájde ju už Od Lucie do Vianoc
každá noc má svoju Na Vianoce blato , na Veľkú noc

6. **Niektoré kvety sú symbolom sviatkov. K názvu kvetu napiš sviatok, s ktorým súvisia.**

a/ narcis, tulipán

b/ vianočné hviezdy

c/ chryzantémy

c/ ruže

7. **Doplň vynechané mesiace!**

a/ jar na Slovensku začína 20.

b/ leto začína 22.

c/ jeseň začína 23.

d/ zima začína 21.

8. **Nakresli tri druhy kvetov, z ktorých by si si vedel predstaviť narodeninovú kyticu pre svoju mamu.**

Hromnice patrili k najvýznamnejším pranostickým termínom. Druhého februára je presne polovica zimy a ľudia verili, že v tento deň sa stretáva magická zimná sila s jarou. Ľudia napríklad verili, že *ak na Hromnice zo strechy tečie, zima sa dlho povlečie*, ale ak je silný mráz, treba sa ponáhľať so zimnými prácami, lebo jar je pred dvermi. Všeobecne platilo, že *čím väčšia zima na Hromnice, tým lepšia úroda, teplejšie leto a skorá jar. Keď na Hromnice sneh a vietor duje, to skorý príchod jari zvestuje*.

Na Hromnice počas omše farár svätí hromničné sviečky, ktoré sa zapalujú, keď je búrka, proti ohňu a prírodným nešťastiam.

PRACOVNÝ LIST PRE ŽIAKA – Hromnice

1. Sviatok Hromnice slávime v mesiaci:

2. Charakterizuj tromi vetami ročné obdobie, v ktorom je tento sviatok!

3. Dopln':

Na Hromnice počas omše farár svätí hromničné sviečky, ktoré sa zapalujú, keď je búrka, proti a prírodným

4. V akrostichu dopln slovesá v neurčitku!

H
R
O
M
N
I
C
E

5. V tajničke dopiš mestá Slovenskej republiky!

1.	H																			
2.		R																		
3.		O																		
4.		M																		
5.			N																	
6.			I																	
7.			C																	
8.			E																	

6. Nakresli obrázok, ktorý je symbolický pre tento sviatok!

7. Označ jednu z pranostík, ktorá sa ti najviac páči a svoj výber zdôvodni 3 vetami!

a/ Radšej vidí bača na Hromnice vlka v košiari ako sedliaka v košeli.

b/ Keď na Hromnice sneh a vietor duje, to skorý príchod jari zvestuje.

c/ Keď sú na Hromnice snežné povetrice, objaví jar skoro usmievavé líce.

d/ Ak na Hromnice napadne čo i len toľko snehu, čo na čiernej krave zbadáš, bude úrodný rok.

1.

2.

3.

Veľká noc sa vždy oslavuje prvú nedeľu po prvom jarnom mesačnom splne. K jarnej oslave slnovratu, ku vzkrieseniu prírody zo zimného spánku, sa viaže mnoho starých zvykov, pochádzajúcich ešte z pohanských čias.

Pod vplyvom kresťanstva získali veľkonočné sviatky náboženský charakter a boli zasvätené pamiatke umučenia a vzkriesenia Ježiša Krista.

Jarný obradový cyklus otvárajú fašiangy. Po rušných fašiangoch nasledovala POPOLCOVÁ STREDA, ktorou a začínal štyridsať dní trvajúci veľký pôst. Nebola zasväteným dňom, kto však nebol hatený nejakou súrnou prácou, pokladal si za svoju povinnosť zísť v ten deň do kostola na popolec. Názov dňa "Popolcová streda" pochádza zo zvyku páliť palmy, u nás bahniatka z Kvetnej nedele minulého roka. Takto získaný popol sa potom používa pri bohoslužbe Popolcovej stredy, kedy sú veriaci poznačení popolom na čelo. Tento symbol sa vzťahuje na blízkovýchodnú tradíciu našich predkov, čiže sypania si popola na hlavu na znamenie pokánia pred Bohom. Stále je zvyk hovoriť, keď človek urobí chybu, že si teraz "sype popol na hlavu", aby napravil čo spôsobil a pokazil a vyprosil si tak od Pána Boha odpustenie. .

Veľkej noci predchádza štyridsaťdňový pôst. Jeho súčasťou je šesť nediel' - poslednou je KVETNÁ. Mala by sa však volať Palmová, pretože Ježišovi pri vjazde do Jeruzalema mávali nadšené zástupy palmovými ratolesťami a oslavovali ho ako mesiáša - osloboditeľa židovského národa. U nás palmy nahradili rozkvitnuté vrbové halúzky. Na KVETNÚ NEDEĽU *v kostoloch sa svätia bahniatka. Ľudia ich strkajú na poliach do zeme na ochranu pred krupobitím a doma za obrazy, aby chránili domy pred hromom.*

ZELENÝ ŠTVRTOK - V tento deň pri Poslednej večeri Kristus ustanovil sviatosť kňazstva a sviatosť oltárnu - Eucharistiu. Chlieb premenil na svoje telo a víno na svoju krv.

Podľa ľudovej tradície je ráno dobré skoro vstať a umyť sa rosou. Vraj sa tak zabráni lišajom a iným chorobám. V ten deň naposledy zaznejú zvony, ktoré potom zmlknu až do Bielej soboty. Pri poslednom zvonení treba cinkať peniazmi, aby sa vás držali po celý rok. Namiesto zvonenia sa až do Vzkriesenia ozývajú ráno, na obed a večer rôzne rapkáče, hrkáče a klepáče.

VEĽKÝ PIATOK - Tento deň je v katolíckej liturgii dňom smútku. Cirkev prežíva umučenie a smrť Spasiteľa. Ježiš nesúc svoj kríž, bol vyvedený von na miesto zvané Lebka, hebrejsky Golgota, kde bol ukrižovaný. Dôkazom účasti na utrpení Ježiša Krista je prísny pôst. *Aby mal*

Ježiš v hrobe pokoj, nesmie sa hýbať s pôdou, pracovať na poli ani v záhrade. Tiež sa podľa ľudovej tradície neperie bielizeň. Gazdiné si dávali pozor, aby nepožičiavali nič z domácnosti, pretože požičanými vecami sa vraj dalo čarovať. Na Veľký piatok sa údajne otvára zem a vydáva poklady. Na Veľký piatok zvykli prilietavať lastovičky. A len čo ich dievčatá zbadali, utekali k potoku pod vrbu učesať sa, aby mali dlhé a pekné vlasy. Od vrby si takto pýtali muža: Vřba, vřba, daj mi muža, čerstvého ako ruža, bieleho ako kvet a dobrého ako med. V ten deň sa po izbách zvykol rozhadzovať sneh a ľad, aby z domu vyskákali všetky blchy a všetok hmyz.

BIELA SOBOTA - V tento deň sa nekonajú až do polnoci nijaké bohoslužby. Telo Ježiša ležalo zabalené v bielej plachte v hrobe, ale jeho duša išla k spravodlivým zosnulým zvestovať, že sú vykúpení. Ľudia čakajú na jeho vzkriesenie. Podľa tradície bolo v domácnosti zvykom uhasiť všetky ohniská. Oheň vzbĺkol v kostoloch až o polnoci zo soboty na nedeľu, keď sa vlastne začínajú sviatky, oslava vzkriesenia a života. Noc Bielej soboty sa nazýva aj Veľká, odkiaľ pochádza aj názov sviatku vzkriesenia Pána - Veľká noc.

VEĽKONOČNÁ NEDEĽA - Týmto dňom sa začína veľkonočné obdobie, ktoré trvá až do Turíc a v ňom si pripomíname posledné dni pozemského života Ježiša Krista. *V tento deň sa svätí baranček a bochník, ale aj vajcia, chlieb a víno. Podľa tradície každý, kto prišiel domácnosti, dostal kus svätého chleba. Popoludní sa farbila kraslice.*

VEĽKONOČNÝ PONDELOK - Neviažu sa k nemu nijaké liturgické úkony. Z hľadiska ľudovej tradície je to však najvýznamnejší deň veľkonočných sviatkov. *Neodmysliteľne k nemu patrí šibačka. Najčastejšie sa šibe korbáčmi z vrbového prútia, ktoré je symbolom jarnej prírody. Ich dotyk omladzuje, prináša silu a krásu. Rovnaký účinok sa prisudzuje aj polievaniu vodou. Oblievačka či kúpačka sa vo Veľkonočný pondelok začína už od polnoci. Oblievajú sa staré i mladé, lebo neokúpaná deva zostane vraj po celý rok ospalivá a lenivá. Okúpaná bude rezká, čerstvá, zdravá a krásna. Radosti veľkonočných sviatkov sa obyčajne končili tanečnou zábavou. Po dlhom pôstnom čase tak opäť znela hudba.*

4. **Podčiarkni, čo patrí k Veľkej noci:** bahniatka, javorový list, brezový prút

5. **Napiš názov piesne, v ktorej sa spomínajú fašiangy.**

6. **Štátny sviatok je:** a/ popolcová streda

b/ zelený štvrtok

c/ Veľký piatok

7. **Najsmutnejší deň v roku je:** a/ Kvetná nedeľa

b/ Veľký piatok

c/ keď sa mi nechce vstávať do školy

8. **Vylúšti osemšmerovku:**

K	O	L	E	D	N	O	P
S	O	B	O	T	A	S	I
S	T	R	E	D	A	Ž	A
V	Š	K	O	L	A	I	T
I	D	E	Ň	T	A	A	O
K	O	R	T	N	U	K	K
V	E	Ľ	K	Á	O	O	K
N	E	D	E	Ľ	A	C	

škola, žiak, pondelok, utorok, streda, piatok, sobota, nedeľa, deň, veľká, noc, rok

9. **Ktorý deň v týždni si v osemšmerovke nenašiel?**

10. Ktoré prídavné meno je spojené s týmto dňom na veľkonočné sviatky?

11. Napiš veľkonočný vinš, ktorý poznáš!

12. Vysvetli význam vety: Už sa vajcia obliekajú do farebných košíčok.

13. Ako zdobíš veľkonočné vajíčka ty?

TURÍCE/RUSADLÁ (50 dní po Veľkej noci) znamenajú začiatok letného obradového cyklu. V sobotu idú regrúti na vozoch do lesa odpíliť a pripraviť máje. V nedeľu po omši ich vyobliekajú v kroji so spevom zabíjajú so spevom pod okná dievčat. Máje (mladé brezy) stavajú aj pred kostol. Pred kostolom sú v čase odpustovej slávnosti. Pred domom stoja máje najviac tri dni, potom z nich robia metly.

PRACOVNÝ LIST PRE ŽIAKA – TURÍCE/RUSADLÁ

1. **Turíce začínajú:** a/ 50 dní po Veľkej noci
b/ 40 dní po Veľkej noci
c/ mesiac po Veľkej noci

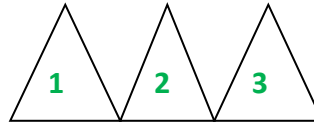
2. **Pomenuj stromy a označ, ktorý listnatý strom patrí k Rusadlám?**

3. **Máje sa stavajú:** a/ pred každým domom
b/ všetkým ženám
c/ dievčatám a slobodným dievkam

4. **Tento sa sa zachoval dodnes:** a/ na niektorých dedinách
b/ v mestách

c/ v dedinách a mestách

5. Koľko dní stoja máje pred domom?

6. Zakrúžkuj, čo robia ľudia Rusadlách z májov?

7. Pod tabuľku napíš názov piesne, šípka ti ukazuje smer čítania!

	J	J	J	L	Ý	D	I	K	S	E
M	M	M	Z	E	P	O	E	O	A	N
Á	Á	Á	E	N	O	K	N	M	D	Ý

8. Dopln!

MÁJ - MESIAC

9. MÁJ -

1. MÁJ - SVIATOK

MÁJ – 5. mesiac v

VIANOCE - Najkrajšie a najhojnejšie zvyky sa udržiavajú od sviatku vianočného do Nového roka. Prejavujú sa v nich dávne oslavy zimného slnovratu i náboženské sviatky narodenia Ježiša Krista. Tento sviatok narodenia Božieho syna sa postupne dostával do Slovenskej zeme a medzi jeho ľud ktorý sa začal zlučovať so starými tradíciami.

Voľakedy na Barboru si dievčatá odrezali čerešňovú alebo višňovú vetvičku a vo fľaši s vodou ju postavili do teplej maštale. Keď sa na Štedrý večer rozvili na konárik kvety, dievčatá sa tešili, že sa do roka vydajú. V období od Lucie do Vianoc sa nezabúdalo ani na pranostiky. Každý deň tohto obdobia predstavoval jeden z mesiacov nastávajúceho roka. Podľa toho, aké bolo ktorý deň počasie, také malo byť aj v príslušnom mesiaci budúceho roka. V predvečer Lucie dospeli aj deti jedli cesnak, ktorý ich chránil pred zlými duchmi. Na niektorých dedinách ľudia z cesnaku odštipli konce a dali ho aj kravám, aby im strigy neodoberali mlieko.

Štedrý večer má na Slovensku viacero pomenovaní. Niekde mu hovoria Kračún, Vilija, inde Dohviezdny večer. Cez deň sa jedáva málo, aj to iba pôstne bezmäsité jedlá. Zato štedrovečerný stôl musel byť bohatý. Pred večerou spravila gazdiná všetkým na čelo medový krížik, aby boli k sebe dobrí, a aby sa dievčatá páčili. Gazda najprv všetkým zavinšoval a rozkrájal jablčko na toľko častí, koľko členov rodiny sedelo pri stole. *Ak niekto v nasledujúcom roku zabľúdiť, stačilo si spomenúť, s kým jedol vianočné jablčko, a táto spomienka mu pomohla nájsť správnu cestu.*

Na Štedrý večer sa pred večerou nezametalo, aby sa nevynieslo šťastie z domu. Keď sa na oblohe ukázala prvá hviezda, začala sa slávnostná večera.

Na Nový rok platil zákaz pre ženy chodiť do domov. Keby prišla do domu ako prvá žena, znamenalo by to nešťastie po celý rok.

Sviatku Troch kráľov sa taktiež hovorilo deň Zjavenia pána a týmto dňom taktiež končí pre väčšinu z nás vianočné obdobie. Z liturgického hľadiska je koniec Vianoc až na druhú nedeľu v januári na Krst Krista Pána. Tento deň bol ale hlavne v znamení malých koledníkov, prezlečených za Troch kráľov, obchádzajúcich domácnosti, kde koledovali a pritom žehnali domu tým, že posvätenou kriedou napísali na dvere začiatkové písmená troch kráľov a letopočet.

4. Nakresli darček, ktorý ťa najviac potešil!

5. Čo je najväčší dar?

6. Na Vianoce slávime:

a/ narodenie Ježiša Krista

b/ ukrižovanie Ježiša Krista

7. Vyhľadaj v koledě rým, napíš a pomenuj ho!

Vinšujeme smele

všetkým vesele,

sedliakom vrece

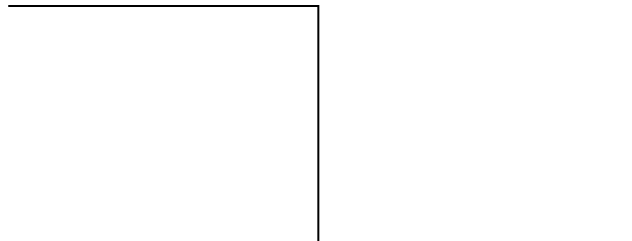
plné na plece,

pastierom kaše

a kravám paše,

sviniam žalud'u,

že tučné budú.

8. Zakružkuj, čo podľa povery chránilo ľudí pred zlom!

Zdroje:

<http://www.ledinek.com/images/album/Knjiga/Navadna-breza.gif>

<http://program.autiste.cz/images/aplikace/prirodoveda/stromy/listnate/350x350/dub.png>

<http://static.zlacenene.sk/foto/vyrobky/242500/242335.jpg>

<http://www.biospotrebitel.sk/foto-galeria/img/cesnak.jpg>

<http://plnielanu.zoznam.sk/pic/e/b/2/9/cibula-je-pravom-povazovana-za-4813.jpg>

<http://www.nezabudka.estranky.sk/img/mid/100/srdce.jpg>

<http://www.metlicka.estranky.sk/img/picture/9/f.jpg>

http://www.domacepotreby.eu/products/small_4500246234dd22775ea8ad4.23488199.jpg

http://www.dobrarada.sk/portals_pictures/i_000413/i_413873.jpg

<http://vianoce.sk/data/files/217.jpg>

http://www.omalovanky-zadarmo.sk/_obrazky/omalovanky/velkonocne/velkonocne-21.gif

http://www.dobre-napady.sk/gfx.php?res_id=3032

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Sviatok>